

پەيوەندىيە واتاييەكان لە شىعەرەكانى گۆراندا

(دژواتا بە ئومومە)

د. نەرىمان عەبدوللا خوشناو

زانكۆي پاپەرىن

پيشەكى

پەيوەندىيە واتاييەكان بەسەر پەيوەندى ستوونى و پەيوەندى ناسۆيى دابەشەكړيټ، هەر يەكيش لەو پەيوەندىيانە چەندىن پەيوەندى تر لە خۆو دەكړيټ، دژواتاش يەكئىكە لەو پەيوەندىيە واتايانەى كە دەچيټە نيو پەيوەندى ستوونى .

دژواتايى ئە هەردوو لايەنى ئەدەب و زمان لىي كۆنراوەتەو، ئە ئەدەبدا ئە رەوانبىزى ئەژىر ناوى (دژيەك) ناماژەى پىكراو و ئە بواری زمانيشدا ئە ئاستى واتاسازى و پراگماتيكا ناماژەى بۆكراو، ئە واتاسازى وەكو پەيوەندىيەكى واتايى لىي كۆنراوەتەو و ئە پراگماتيكا وەكو كەرسەيەكى پراگماتيكي لىي كۆنراوەتەو.

ليكوئىنەو كەمان ئە دەستپىك و دوو بەش پىكها توو، ئە بەشى يەكەمدا (دژواتايى و جۆرەكانى ئە زمانى كورديدا) خراوەتەرۆو، كە ئەويش ئە دوو تەوەرە لىي كۆنراوەتەو، تەوەرەى يەكەم چەمك و پىناسەى دژواتايى، تەوەرەى دووم جۆرەكانى دژواتايى.

ئە بەشى دوومدا (دژواتايى ئە شىعەرەكانى گۆراندا) خراوەتەرۆو، كە تىيدا جۆرەكانى دژواتايى ئە شىعەرەكانى گۆراندا دەرهيئراو. ئە كۆتاييشدا ئە نجام و سەرچاوەكا نمان خستۆتەرۆو.

بەشى يەكەم

دژواتايى و جۆرەكانى ئە زمانى كورديدا

چەمك و پىناسەى دژواتايى

ئە زمانى كورديدا جگە ئە زاراوہى دژواتايى، چەندىن زاراوہى ترى وەك: (جىاوازى واتايى، پىچەوانەى واتايى، ئەنتۆنۆمى، دژيەك، هەقدژى، هاقدژ) بەكاردين، كە هەر هەموويان هەمان واتا و مەبەست دەگەيەن.

دژواتا يەكئىكە ئە پەيوەندىيە واتاييەكانى نيوان وشەكان، ئە واتاسازيدا دژواتا بەو وشانە دەوترىټ، كە ئە مانادا دژ بە يەك دەوستان، بەو واتايەى كە دوو وشەى جىاواز دوو واتاي جىاوازى دژ بە يەكيان هەبىټ، كەواتە ((دژواتا وەك دياردەيەكى دوولايى پەيوەندى نيوان دوو شت، يان دوو كەس نيشان دەدات، كە يىرى دژايەتى و بەرەنگارىيان بەرانبەر بە يەكتر تىدايە))^(١).

ئەگەل ئەو تارىفەى ئەبارەى دژواتامان خستەرۆو، كە چى لاي زمانناسان چەندىن پىناسە ئەبارەى دژواتاوە خراوەتە روو، كە هەموويان جەخت ئەسەر ئەو دەكە ئەو كە دژواتا برىتاييە ئە دوو وشەى دژ بە يەك كە دوو واتاوى جىاوازيان هەبىټ، بۆيە لىرەدا هەندى ئەو پىناسانە دەخەينەرۆو:

- ئەو پەرمانى حاجى مەرف دەليټ: ((وشەى دژواتا بەو وشانە دەوترى كە ئە مانادا بەرامبەر يەكتر دژ وەستان))^(٢).
- عەزىز گەردى دەليټ: ((برىتاييە ئە هينانى دوو وشەى دژيەك، يا روو بەرووكردى دوو واتاي پىچەوانە، جا ئەو دژيەكە داويك بى ئە تانوپۆي هۆنراوهدا يا قەفيك بى ئە زنجيرەى پەخشاندا))^(٣).

- عەلانەددين سەجەدى دەليټ: ((ئە دژيەكدا دوو شتى ئەگونجاو ئەهيئرين ئە رستەدا بەرانبەرەى يەك ئەو هەستينرين، بۆ ئەو ئەو ئەو كە بە تاسەو بۆي بشيټەو))^(٤).

- د. گاسد ياسر زهيدى دهئيت (دژواتا برىتتبه له دوو وشه، كه واتاكانيان دژ به يهك بن)^(٥).
- كريستال دهئيت: (نهنتونومي يهكيكه لهو چهكاندى پهيوهندىيىهكانى واتا، كه له شوقه كردهكانى واتادا به كاردى)^(٦).
- رهمهزان عهبدولتهواب دهئيت: (دژواتا وشه يهك دوو واتاي دژ به يهك بگه يهئيت)^(٧).
- جون ليونز دهئيت: (نهنتونومي يهكيكه لهو پهيوهندىيىه يېكهاته سه ركه يانهى له په يشه كاني زمانى مروقتا دهردهكه وئ)^(٨).
- بيخال عهبدولتلا سه عيد دهئيت: (په يوه ندى دژواتاي له كونه وه به يهكيك له گرنگرتين په يوه ندىيىه شونيه كان ناسراوه و راي جياجياي له سه ربووه، له به رنه وهى هه ندى له واتاناسه كان داينناوه به ته واو كه رى هاوواتاي، له كاتيكدا كه نه م دوو په يوه ندىيىه شونيه جياوازن له يه كتر)^(٩).
- سازان رها موعين دهئيت: (مه به ست له دژواتاي نه وه يه كه دوو وشه له رووى واتاوه دژ به يهك ده وه ست، نه م په يوه ندىيىه ش به يهك شيوه خويان دهرناخن، به لكو جياوازي له ناو خودى دژواتادا به دى ده كرى)^(١٠).
- سه لام ناوخوش دهئيت: (زاروايه كه له بواري واتاسازيدا به كاردى و له پېچه وانوه و هه قذرى و جياوازي واتاي ده كوئيتته وه)^(١١).

جوره كاني دژواتاي

له بواري زمانناسيدا دژواتاي چوار جورى بو دستنيشانكراوه، كه نه وانيش برىتتين له :

١- دژواتاي بى پله :

نه م جوره دژواتايه له وشه كاندا دابه شده كريت، به بى نه وهى دان به پله دا بنيت، به جورىك كه م و زورى تيدا نييه، واته نه ريكردنى يهكيك له نه ندامانى به رانبه ركه ي، دانسانه به نه وى تريان^(١٢).

نه م جوره دژواتايه ريك پېچه وانوهى هاوواتاييه، چونكه جياوازي واتاي يان پېچه وانوهى واتاي له چوارچېوه يه كى زور ته سكا كورت ده كاته وه^(١٣).

له به رنه وه شه پيى ده وتريت دژواتاي بى پله، چونكه هيج پله يهك له نيوان نه م دوو وشه يه دا نييه، واتا ناوه كان هه ريه كه جه مسه ريكن و هه ر ناويكيان له جه مسه رى يه كه م نه بييت ده بيت له جه مسه رى دووه بيت. بو نمونه :

نير × م

مردوو × زيندوو

كوپ × كچ

ژن × پياو

ده توانين چه مكى سيماي جياكه ره وه لهو وشانه دا تاقي بكه ينه وه كه په يوه ندى دژواتاييان هه يه، كه له په يوه ندى

(نير) و (م) دا دهردهكه وئ، بو نمونه وشه ي :

پياو - ژن   كوپ - كچ

سيماي واتايي كه هه ردوو وشه كه له يه كتر جياده كاته وه (نير و م) يه.

وشه ي پياو - هه نگري چهند سيمايه كى واتاييه، وهك :

(ناوه، زيندوو، مروقه، نيره، هه راشه)

نه م سيمايانه هه ر هه مان شتن، كه له (ژن) دا كوده بنه وه، به لام ته نها له ميذا جياوازه، هه روه ها له سيماكاني (كوپ

كچ) دا، هه مان سيمان، كه له گه ل (پياو و ژن) دا هاتوون، ته نها جياوازي (كوپ) له گه ل (پياو) دا نه وه يه، كه (هه راش) نييه، و جياوازي (كچ) له گه ل (ژن) دا نه وه يه كه (هه راش) نييه^(١٤).

کهواته که دهئین : ناراس کور نییه، نهمه نهوه دهگه به نیتکه دان به وهدا دهئین ناراس کچه، واته رتهکردنه وهی یه کیکیان، په سندکردنی نه ویتریانه.^(۱۵)

ههروهه که دهوتریت:

- شیلان کچ نییه. نهم رسته یه نهوه دهگه به نیت که:

- شیلان ژنه.

ههروهه که دهوتریت:

- شیلان ژن نییه. نهم رسته یه نهوه دهگه به نیت که:

- شیلان کچه^(۱۶).

پیوسته لیږدا ناماژه بو نهوه بکهین، که هه موو جیاوازییهک، دژواتایی نییه. بو نمونه:

(رەش) و (سپی) دوو وشه ی جیاوازی، به لام مهرج نییه هه رشتیک (رەش) نه بیت، (سپی) بیت. وهک:

- ته خته که رهش نییه. نهم رسته یه نهوه ناگه به نیت، که:

- ته خته که سپییه.

هو نه مهش بو نهوه دهگه ریته وه، که نهو دوو وشه یه جیاوازی، به لام دژواتا نین^(۱۷).

۲- دژواتایی پله دار:

مه بهست نهم جوړه ی دژواتایی بهو وشه و دهقانه دهوتریت که واتاکیان دژی یه کترن، به لام نهم جوړه یان پیچه وانه ی دژواتایی بهرانه ره، که وشه کانی جوړیک له پله ی بهروردی یان پله داری له خوده گرن. نهم جوړه دژواتاییه دا دانان به یه کیکیان، رتهکردنه وهی نه ویتریان ناگه به نین، به پیچه وانه شهوه رتهکردنه وهی یه کیکیان، په سه ندکردنی نه ویتریان ناگه به نین^(۱۸).

وهک:

جوان × ناشیرین

گه وره × بچووک

چاک × خراپ

سارد × گهرم

لیږدا نه گهر به نمونه وشه کانی (سارد) و (گهرم) وه گرین، نهوه ده بینین له نیوان نهم دوو وشه یه دا (سارد و گهرم) چهند ناوه ند و پله یه که هیه^(۱۹) وهک (فینک، شله تین، زور گهرم، هه ندی سارد....)، واته نهم دژواتاییه ره ها نین، به لکو ریژه بین^(۲۰).

کهواته دژواتایی پله دار بهوه له دژواتایی بی پله جیاوده کړیته وه، که نیوه ندیک هیه له نیوان نهو دوو وشه یه که

به راورد ده کړین.

به راوردیش دوو جوړه:

۱- به راوردی دوو شت یان دوو که سی جیاوازی:

- خانووه که ی من له وهی تو نویتره^(۲۱).

۲- به راوردی دوو حائه تی جیاوازی یه ک شت یان یه ک که س:

- نه حمه له پار زیره کتره.

ده توانین هه ردوو جوړه که له یه ک رسته دا بینین:

- خانووه که ی نازنه نین له خانووه که ی جارانی کارزان باشتره.

۳- دژواتایی پیچهوانهیی :

بهو وشه و دهقانه دهوتریت که له چهند نادگار و خاسیه تیکدا هاوبهشن، بهلام له نادگاریکدا جیاوازن، نهم جورهی په یوهندی دژواتایی به زوری له کارهکاندا بهدی دهکریت، ههر نهمه شه وای لیدهکات له دوو جورهکهی تری دژواتایی جیا بکریتهوه، وهکو:

فرۆشتن – کرپین

دان – وهرگرتن

هینان – بردن

بۆنموونه :

- شوان خانووکهی فرۆشت به بهختیار .

پیچهوانهکهی :

- بهختیار خانووکهی له شوان کرپی .

نهم دوو رستهیه که وشهکانی (فرۆشتن و کرپین) ی تیدایه، ههر دووکیان کردیهک دهگهیهنن، بهلام له دوو تیروانیی جیاوازهوه ته ماشا دهکرین .^(۲۲)

ههروهها :

- نهسرین کتیبهکهی دا به نهوزاد .

واتا: نهوزاد کتیبهکهی له نهسرین وهرگرت .

که لیهدا ههردوو وشه (دان – وهرگرتن) دژواتای پیچهوانهیین.

نهم جوره په یوهندییه دژواتاییه له نیوان نهم وشانهدا دهبینریت، که خزمایهتی دهگهیهنن وهک: (کچ، دایک.... خوشک، برا....) زور پوون و ئاشکرا دیاره. بۆ نمونه:

- نازهنین ژنی کارزانه .

- کارزان میردی نازهنینه .

۴- دژواتایی ئاراستهیی :

نهم جوره دژواتاییه له ئاراستهکاندا دهبییت،^(۲۳) بهو واتاییه ههر وشهیهک لهو وشانه جوولهیهک به ئاراستهیی دژیهک بۆ شوینیکی دیاریکراو نیشاندهدن .^(۲۴)

کهواته نهم دژواتاییانه دهگریتهوه که ستوونی دهکویتته سهه هیله ناسویییهکه، وهک (باکوور - باشوور)، (رۆژهلات - رۆژناوا)..... هتد.^(۲۵)

کهواته (ناسمان) ناماژهیه بۆ بهرزی و، (زهوی) ناماژهیه بۆ نزمی، بهمجوره ههر یهکیک له ئاراستهکان پیچهوانهیی ئاراستهکهی تر دهبییت، واتا بهرزی و نزمی، بوونهته ههمان دژواتا که ئاراستهیییه .

ههروهها دژواتایی له بواری نهدهبییهوه دابهشی چهند جوریک کراوه:

۱- دژیهکی نهیریی :

نهمهش وا دهبی نهم دوو وشهیه که ناویان دهبری و دژیهکیان لیدهکویتتهوه له بهاری رهگهزهوه په یوهندییان پیکهوه

نهبی، به لکو ههیهکیان له رهگهزیک سهریه خو بییت. وهکو (کامهران) دهئیت:

له خویایی بوون له سهرکهوتنه

ییا ناومیدی له ژیرکهوتنه

له ناو دئیکا په روهرده نهبن

تیا نهبی مانای ژیان و مردن

(له خوږایي بوون - نانو میدی) (سهرکه وتن - ژیرکه وتن) (ژیان - مردن) نه مانه دژیه کن.. نه و دووی که دژیه کیشن له رهگه زوه هیچ په یوه نندیان بیکه وه نییه، و اتا بنجینه یان جودایه و هره یه که له رهگه زیکه وه وهرگراون.

۲- دژیه کی نه ریښی:

نوهش وا ده بی که له پیښدا وشه یه کی بیښی (ناو بی یا کردار)، پاشان وشه که نه ری بکه ی، وه کو: (ده چم - ناچم) (پیاو - ناپیاو) (یار - نه یار) (هه نسا - هه نسا). که واته دژیه کی سه لبی بریتیه نه وهی: دوو وشه ی بیښی په کیکیان نه ری نه وی دیکه یان بیت. و اتا وشه کان هره یه کن، نه وه نده هه یه په کیکیان نه ووزاری نه ری هاتوته سهر.

کاکه ی فه لاح ده لیت:

به لام نه و شته ی له لای من روونه

له م که یښ و به یښی بوون و نه بوونه

ری ی ناچاری په ژیان و مردن

له پاش دهرکه وتن نه نجام وون بوونه.

دژیه کی نه ریښی له نیوان وشه ی (ژیان) و (مردن) به دی ده کریت. له گه ل نه مه شدا دژیه کی نه ریښی له نیوان (بوون) و (نه بوون) دا هه یه، که دووه میان نه ری په که مه^(۲۶).

به شی دووم

جوړه کانی دژواتایی له شیعره کانی گوراند^(۲۷)

گوران له شیعره کانیدا به شیوه یه کی زور جوان و پیکو پیک نه م په یوه نندیه دژواتاییه ی له شیعره کانی خویدا تاقیکردوته وه، نه مهش به لگه یه له سهر نه وهی که شاعیر زور شاره زایی له بواری واتاسازی و لایه نه کانی ره وان بیژی بووه، به جوړیک له دهغه کاند دژواتاکانی زور له نزیکیه ک خستوته روو، که نه مهش خوینهر ماندوو ناکات له دوزینه وهی دژواتاکان له دهغه شیعریه کاند، ته نانه ت زور جار له دیره شیعریک یان نیو دیره شاعر دژواتاکانی خستوته روو.

۱- دژواتایی بی پله له شیعره کانی گوراند:

شاعیر له زور جیگادا وشه کانی (پوژ - شهو) به کاره ی ناوه، نه گهر نیمه له سهر بنه مای تاریکی و روونکی حسیبی بکه یښ، نه وه (پوژ - شهو) ده بنه دژواتای بی پله، چونکه پوژ بو روونکی و شوه یښ بو تاریکیه، به لام نه گهر نیمه له سهر روانگه ی تاریکی و روونکی بوی نه چین، نه وه پله ی تر هه یه، نه وانیش (به ره به یان، دهمه ونیواره، .....)، به لام نیمه له روانگه ی تاریکی و روونکیه وه بوی ده چین، بویه (به ره به یان) له سهر به یانی و روونکایی هژمارده کریت و (دهمه ونیواره) له سهر نیواره و تاریکایی هژمارده کریت، هره وه کو له م دهقانه ی خواره ودها دهیا نخه یښه روو:

(پوژ - شهو)

شه معیکه له سهر لیوه لهره ی مه یښه تی من پوژ،

نه ستیره ی شه شاهیدمن سه خته عه ژاچم

(دیوانی گوران، ل ۶۷)

(پۇژ- شەو، وريايى - خەو)
 ھىزى رۇژى بەرامبەر شەو،
 ھى وريايى بەرامبەر خەو،
 (ديوانى گۆران، ل ۲۵۰)

(پۇژ- شەو، وريايى - خەو)
 ھىزى رۇژى بەرامبەر شەو،
 ھى وريايى بەرامبەر خەو،
 (ديوانى گۆران، ل ۲۵۰)

(پۇژ- شەو)
 رۇنەم دىل بوو،
 دىل زەئىل بوو،
 رۇژى شەو بوو،
 شەو بى خەو بوو،
 (ديوانى گۆران، ل ۲۹۷)

(پۇژ- شەو)
 بە رۇژ، بە شەو.. تا ئەنۈن..
 بەستەتان وا ئە دەما،
 (ديوانى گۆران، ل ۲۲۲)

(پۇشنايى - تاريكايى)
 ئەبەر كە پرىك رۇشنايى ناگر،
 داي بە تاريكى شەوى ناودى در
 (ديوانى گۆران، ل ۱۴۸)

(تاريك - نوور)
 ئەوئەندە رۇحى مەئبووس و مەئوول تاريك ئەكا دنيا،
 ئەوئەندەش نوور ئە رۇحى شادەوئە ئەرژى بەسەريان!
 (ديوانى گۆران، ل ۲۰۳)

(تاریک - پووناک)

نهوا نیستا باغچهی ژین و شیعرو خه یائی
 بوو به ژووری به ندیخانهای تاریک و خالی!
 ساخوات نه گه ل دنیاى جوانی! دنیاى رووناکی!
 تاوانم کرد، گه ل پیوه نام، موری ناپاکی!
 (دیوانی گوران، ل ۲۱۵)

(تاریکی - پووناکی، شه پ ناشتی، ورد - درشت)

ترسی تان و تاریکی شهر
 رووناکیمان لی ناکا ون!
 نهی قوتابی ولاتان گشت!
 به یه کتری ببه ستن پشت!
 به یه کیه تی وردو درشت
 چه قی ناشتی نه خه یینه مشت!
 (دیوانی گوران، ل ۴۱۱)

ههروهها شاعیر نه شیعرهکانیدا وشهکانی (بههشت و دوزخ) ی وهک دژواتای بی پله هیئاوهتهوه، دیاره نه نیوان نهه دوو وشهیهدا ناوهند و پلهی تر نییه، نهگهرچی نه رژی دوایدا بو ماوهیهکی کاتی و دیاریکراو نه نیوان (بههشت و دوزخ) ناوهند و پلهی تر ههیه، به جوریک مروقهکان دواى لیپیچینهوهیان، کومه لیکیان دهچنه بههشت و کومه لیکی تریان دهچنه دوزخ، ههندیکیان نه نیوان دوزخ و بههشتدا دهیننهوه، واته لیهدا پلهیهک ههیه نه نیوان (بههشت و دوزخ) دا، به لام دواتر خوی گهوره به ره می خوی نهوانیش دهباته بههشت و نهو ناوهند و پلهیهی نیوان (بههشت و دوزخ) ناهیلیت .

(بههشت - دوزخ)

نهی کوشک و سهرای باغی بههشت مهیلی نه دایت!
 نهی ناگری دوزخ شهره ری خه شمی گوناخت
 (دیوانی گوران، ل ۶۵)

ههروهها شاعیر نه شیعرهکانیدا وشهکانی (زیندوو و مردوو) ی وهک دژواتای بی پله هیئاوهتهوه، دیاره نه نیوان نهه دوو وشهیهدا ناوهند و پلهی تر نییه، نه روانگهی نایینییهوه نامازه بو نهوه دهکریت که (نوستن) مردنیکی بچووکه، به لام (مردن) نوستنیکی گهورهیه.

(زيندوو- مردوو)

دهزگاتان وهك ئيسك رزيو بئ،
ولآتتان گلکوي ته پيو بئ،
رؤزي و رزقي به سهر زيندووي
زياتر نه بئ له هبي مردووي...

(ديواني گوران، ل ۳۸۵)

(مردوو - زيندوو)

نهم دهنگ و مژدهي دووريه!..
ساله شي زينداني مردوو:
بيره سه ما!
نه ي له بستن گورا زيندوو!
مردن نه ما!...

(ديواني گوران ل ۲۸۱)

(مردن - ژيان)

له وهشتا پيشووي عومرم نهدي تاوي به سه ربه ست،
هه تا مردم زره ي زنجيري ديلي بوو له گهرد نما،
ژيانم عارو ژيلله ت بوو له ژير پيالوي دوشمنما،
به خوين بئو، گل هه ئي نووشئ، كه وايئ، هه يكه ئي هه ستئ!

(ديواني گوران، ل ۲۶۶)

(زيندوو - مردوو)

كه نازادي و باوك و برا له كيس چوو،
كه به كوردنيك چ زيندوو بئ، چ مردوو!

(ديواني گوران، ل ۳۵۶)

(دیته وهه هوش - خه والوو)
 دیته وهه هوش خوی گیانی خه والوو
 تا بمترسینى بۇ روى رابووردوو
 (دیوانى گوران، ل ۴۴۴)

(بیدار - نووستن)
 بنوون و هیج بیدار مەبن
 هەر نووستوانن پی نه گهن
 (دیوانى گوران، ل ۴۴۵)

(دیته وهه هوش - خه والوو)
 نهو خوشه ویستهی که نازدار بوو زوو؟
 دیته وهه هوش خوی گیانی خه والوو
 (دیوانى گوران، ل ۴۴۴)

ههروهها شاعیر نه شبعره کانیدا وشه کانی (پیکه نین و گریان) ی وهک دژواتای بی پله هیناوه ته وه، دیاره نه نیوان نه دوو وشه یه دا ناوه ند و پله ی تر نییه .

(پی نه که نی - نه گری)
 دیوانه که ی (برونس) که نه غمه ی شیعی،
 نه نیی کچه پی نه که نی، یان نه گری
 (دیوان گوران، ل ۴۹)

(نه گری - پیکه نین)
 کورم! ههروهک نه نوعجوویه ی ژیاننا به ختی به د نه گری،
 شتیکیش - به ختیاره پیکه نین گرتوویه چوار دهوری!
 (دیوانى گوران، ل ۲۰۳)

(نهگري - بيکه نين)

کورم! ههروهه که نوجوويهي ژيانا به ختي بهد نهگري،

شتيکيش - به ختياري - بيکه نين گرتوويه چوار دهوري!

(ديواني گوران، ل ۲۰۳)

ههروهه شاعير له شيعره کانيدا زاراهه خزمایه تيبه کاني (کور و کچ)، (ناهرت يا ژن و پياو)، (نه نک و باپير)، (دايک و باوک)، (زاوا و بووک) و هک دژواتاي بي پله هيناوه ته وه، دياره له نيوان نه م دوو وشه يه دا ناوه ند و پله ي تر نييه .

(کچ - کور)

کچي جووتيار بو به هه شتي ژين و دنداري،

له گه ل کوري شوان به ستبووي په يمانی ياري

(ديواني گوران، ل ۵۸)

(کچان - کوران)

نه ي لاوان،

کچان کوراني رووي نه رز!

با گوراني تان ناسمان

که رکات به شه پولي به رز!

(ديواني گوران، ل ۳۳۰-۳۳۱)

(ژن - پياو، پير - جوان)

ژن، پياو، پير، جوان، ده ست، قاج، سنگ، سه ر...

پي شيل که هه ر چيت ديته به ر!

(ديواني گوران، ل ۱۹۷)

(پياو - ژن)

که هه ر وه هايه عه شتي پياو و ژن

نه گه ر نيته وه ناخو نه وه ي چوو؟

(ديواني گوران، ل ۴۴۴)

(نافرته - پياو)

نېستا کچان،

گشت نافرته نان،

گونبارانی سهرباز نه کهن،

خویشیان وهک پياو و سهرباز نه دهن!

چونکه ی دهرگای تازه ی ولات،

به بی خه بات،

(دیوانی گوران، ل ۳۰۰)

(نه نک - با پیر، دایک - باوک)

چاوی دایک و باوک و نه نک و با پیران

له دهرگای چه قیوه، سهرپاکی ژیران

(دیوانی گوران، ل ۵۱۷)

(زاوا - بووک)

له دهشتی نه مبه رگه رکی بچووک

تیایه تی مائی کویشخاو زاوا بووک!

(دیوانی گوران، ل ۱۵۲)

ههروهها شاعیر له شیعرهکانیدا وشهکانی (راست و درۆی وهک دژواتای بی پله هیناوهتهوه، دیاره له نیوان نه م دوو وشهیهدا ناوهند و پلهی تر نییه .

(راست - درۆ)

چی راسته؟ چی درۆیه؟

کام شت نه نجام؟ کام هویه؟

(دیوانی گوران، ل ۱۰۸)

ههروهها شاعیر له شیعرهکانیدا وشهکانی (ناشتی و شهری وهک دژواتای بی پله هیناوهتهوه، دیاره له نیوان نه م دوو وشهیهدا له بنه رتهدا ناوهند و پلهی تر نییه، به لام لای خومان سهردهمیگ ناوهندیگمان پهیدا کردبوو، بهتاییه تی له سهردهمی شهری ناوخزیدا، کاتی یه کیتی و پارتی ریکه وتنامه ی ناشتیان له نیوان خویاندا بهست، که جاریکی تر شه ر نه کهن، به لام شه ری راگه یانندن و ناوهناوه شه رتهقه و تیرۆرکردن هه بوو، بویه نه و دۆخه یان ناوناوو نه شه ر نه ناشتی .

(ناشتي - شهر)

هيڙي لايه ڪي بگري بو ناستي دنيا
شهر فروش مه گهر قور بکا به سه ريا

(ديواني گوران، ل ۲۵۵)

(ناشتي - شهر)

ناشتي خوازين، پشتيو نمان گه لانه،
کوٽري سپي نالامان ناو نيشانه:
ريگامان ربي براي ته تي نيسانه،
ناکوکی و شهر نه هيشتن ناما نجهانه!

(ديواني گوران، ل ۴۱۶)

(شهر - ناستي)

بوون به هوي تالي ژيان!
با بمرئ خونمزا!
شهر فروش پياو کوژ.
سهرکه وي ناستي، زو!

(ديواني گوران، ل ۴۵۴)

هروهها شاعير چه ندين نمونه ي تری هيناو ته وه، که دژوانايي بي پلهن .

(پوش - گيا)

پوش بوو به گيا، چيلکهي باخ بوو به دار گول،
نه وشکهي کاني که و ته قونه - قون.

(ديواني گوران، ل ۳۰۹)

(تي نه گهن - تي نه گهن)

وا تي نه گهن چون تي نه گهن؟
تا تي نه گهن چون پي نه گهن؟

(ديواني گوران، ل ۳۷۱)

(درشت - ورد)

دانیشتوی دئ، درشت و ورد!
هه مووتا نمان زۆر باش فیرکرد!

(دیوانی گۆران، ل ۳۷۱)

(ورد - درشت)

پیرۆزه، نیازگای ورد و درشته
تیایا به کام نه گات پهری و فریشته

(دیوانی گۆران، ل ۵۱۷)

(زولم و زۆر - عهدل و داد)

رووگرژ مه بن نه زولم و زۆر
بو عهدل و داد گوئ هه تمه خهن

(دیوانی گۆران، ل ۴۴۶)

(جهورو ستهم - داد و عهدله)

نه و رۆژهدا بوو جهوروستهم گوتبووی جیهان،
نیستاکه دادو عهدله نه گشت لا موقهفه ره!

(دیوانی گۆران، ل ۴۸۰)

(زال نه بی - نه به زئی)

کی زال نه بی؟ کۆل نه ده ری دل پر زات
کی نه به زئی؟ ترسنوکی بی بریار!

(دیوانی گۆران، ل ۴۴۸)

(ناو - ناگر)

شمشیر نییه که ناوی ده می کپ بکاته وه
نه و ناگرهی نه جۆشی دل و شۆری ناوسه ره!

(دیوانی گۆران، ل ۴۸۰)

(گومان - يهقين)

هەندىك ئە بېردان بۇ مەزھەب و دىن،

هەندىك دوودنى گومان و يهقين

(ديوانى گۆران، ل ۴۹۱)

(كوفر - ئىسلام، گومان - يهقين، خراپ - چاك)

بەرامبەر بە : كوفر، ئىسلام، دنيا، دىن،

حەق، گومان، يهقين، رېي خراپ و چاك!

(ديوانى گۆران، ل ۴۹۲)

(گهرمىيان - كوئىستان)

گەرپام كوردستان،

گهرمىيان و كوئىستان

نە نە شار و نە نە دئ،

نەمدى كەس

وہك تۆ جوان بى

(ديوانى گۆران، ل ۳۰)

۲- دژواتاي پلەدار ئە شىعرەكانى گۆراندا:

شاعیر ئە شىعرەكانىدا وشەكانى (تال و شيرين) وەك دژواتاي پلەدار هیناوتەتەو، ديارە ئە نيوان ئەم دوو وشە يەدا ناوهند و پلەى تر هەيە، كە ئەوانيش : سویر، ترش .....، چونكە ئەگەر شتىك شيرين نەبیت، مەرج نبيیه تال بیت، بەئكو ئەوانەيە ترش بیت يان سویر بیت.

(تالى - هەنگوين)

ئەيەك كاسە (تالى) نوشين،

براى كرىدىن بە هەنگوين.

(ديوانى گۆران، ل ۳۲۲)

(تال - شیرین)

نە ئیبن ئە دەما تامی مە ی تائە ،

مە ی حە قە و ک ی د ی کە حە ق شیرین بی ؟

(دیوانی گۆران، ل ۴۹۶)

(شیرین - تال)

کۆشی وە تە وزی شیرینە

رە وونی ئە خاتە شە بە قمان

سە یبەر ئە کا بۆ ناره قمان

بە ری رە نجی تائە مان بە ئیو

(دیوانی گۆران، ل ۳۲۷)

شاعیر ئە شیعەرەکانیدا وشەکانی (سپی و رەش) ی وە ک دژواتای پلە دار هیناوتە وە ، دیارە ئە نیوان ئە م دوو وشە ییە دا ناوێند و پلە ی تر هە ییە ، کە ئە وانیش : سوور، زەرد، شین..... هتەد، دیارە ئە مەش ئە گەر مە و ق بیت جیاوازە ئە گە ل شتومە ک و کەرە سە کان ، چونکە ئە گەر کە سێ ک سپی نە بیت، مە ر ج نییە رە ش بیت، بە ئکو ئە وانە ییە ئە سە مەر بیت یان سوور بیت، بە لآ م بۆ جلۆبەرگ رە نگ و شیمانە ی تر بە کار دیت، وە ک شین و سوور و زەرد و ..... هتەد.

(سپی - رەش)

بالا بەرزو، بچکۆلە پی و ئسکارین

گۆرەوی و پووژ: سفت و سپی و ئاوریشمین

نە رۆییە م و دزە ی نیگام جار جارێک،

نە ژێر عابای رە شا ئە ییدی نازدارێک

(دیوانی گۆران، ل ۳۴)

(رەش - سپی)

سە رپۆشی ئووتکە ی بە فری زۆر سپی،

بە دارستان رە ش ناو دۆنی کپی...

(دیوانی گۆران، ل ۱۲۷)

(رەش = ماست)

رەخنەيان ئى بگريز رەخنەيەكى راست
سويند نەخۇن بەخەروار، كە زۆر رەش بوو ماست؟

(ديوانى گۆران، ل ۲۵۷)

نەم نموونەيەى سەرەوودا (ماست) نە برى رەنگى (سپى) بەكارهاتووه، چونكە (ماست) هەر رەنگى سپييه .

(سپى = رەش)

وەك چە پكە گوئى شايى،
سپى و رەش و زەرد و سور،
تيكەل بوون..

(ديوانى گۆران، ل ۳۲۲)

(سپى = رەش)

حيكەت چييه پيستی رۆمى و حەبەشى
نەميان سپى، نەويان رەنگى قير ئيى نيشت؟
يان فەسالى هيندى نەگەل تورك بوچى
نەم وەك گوناح رەش بى، نەو گوئى بەهيشت؟

(ديوانى گۆران، ل ۴۶۷)

(رەش = سپى)

زەرد و رەش و سپى ئينسان
نەداتە بەر داسى درەو

(ديوانى گۆران، ل ۵۱۸)

(نامەردى = مەردى)

ولاتەكە داگيركراو، نەتەووه ديلاه،
با ولاى دوشمن نامەردىتى، مەردى زەئيله!

(ديوانى گۆران، ل ۲۱۷)

شاعير له شيعره كانيدا وشه كانى (گهرم و سارد) ى وهك دژواتاي پله دار هيئاوه ته وه، دياره له نيوان نه م دوو وشه يه دا ناوه ند و پله ي تر هه يه، كه نه وانيش : فينك، هه نديك سارد، هه نديك گهرم، شله تين . . . . .، چونكه نه گهر ناويك گهرم نه بيت، مه رج نيبه سارد بيت، به لكو نه وان هه شله تين بيت، هه روه ها نه گهر كه شو هه واش گهرم نه بيت، مه رج نيبه سارد بيت، به لكو نه وان هه يه فينك بيت .

(گهرم - سارد)
 كۆشى گهرم و دهروونی سارد و سربوو،
 زمانى نه رم، نيهادى نيچگار در بوو!
 (ديوانى گۆران، ل ۴۹)

(گهرم - سارد)
 هيژى له ش جوولاندنم،
 هوئى گهرم و سارد چه شتنم،
 (ديوانى گۆران، ل ۲۲۸)

(سهرما - گهرما)
 بلبه كان له قه فه سا قه تيس بوون
 له سهرمانا نه نه رزين، وهك گول سيس بوون
 نه و مه لانه ي دائه يه كي گهرمىيان بوو،
 دائه ويلاه ي چينه مايه ي شهرمىيان بوون.
 (ديوانى گۆران، ل ۳۳۹)

(سارد - فينك)
 دئوپى سارد و فينك با نه سهر دار و دهون برژئ
 په پوونه ي زهردى نالتوونى له سهر لق هه ئهرئ، بپژئ
 (ديوانى گۆران، ل ۱۶۵)

(فینک - گهرم)

نیستا بریاری کومه ن وهایه!

به پینه (ویان) تا فینک دایه

سواربووین، بریمان دولاو دۆنی گهرم

رەش داگیرسا رەنگ، کارژی دەردا چهرم!

(دیوانی گۆران، ل ۱۴۳-۱۴۴)

شاعیر له شیعره کانیدا وشه کانی (گهوره و بچووک) ی وهك دژواتای پله دار هیناوه ته وه، دیاره له نیوان نهم دوو وشه یه دا ناوه ند و پله ی تر هیه، که نه وانیش : هه ندیک گه وره، گه وره تر، گه وره ترین، هه ندیک بچووک، بچووکتر، بچووکترین، ناوه نجی.....، چونکه نه گهر گه وره نه بیته، مه رج نییه بچووک بیته، به لکو له وانیه له که سیک بچووکتر بیته، به لام له که سیک تر گه وره تر بیته، هه روه ها له خانوشدا به هه مان شیوه، ره نگه خانووه که له خانووییکی تر بچووکتر بیته، به لام له خانووییکی تر گه وره تر بیته .

(بچووک - گه وره)

چونکه بیکه س بچووک بوو،

پایه ی کومه نیی سووک بوو!

کام پیاو ماقوول، کام گه وره

که به رزیی جلی زوور هه وره،

(دیوانی گۆران، ل ۸۴)

(گه وره - بچووک)

له و به ر وشکه شیو گه ره کی گه وره

مزگه وتیکه و مال نیی داوه ده وره!

له ده شتی نه میه، گه ره کی بچووک

تیایه تی مانی کوئخوا زاوا بووک!

(دیوانی گۆران، ل ۱۵۲)

(گهوره - بچووك)

منیش وهك نيوه نه دنياى گهوره گهرديكم بچووك،
 جهتتا ناشتوانم بفرم، بخوتيلم، بهبال بهدهنووك!
 (ديوانى گۆران، ل ۱۷۰)

(گهوره - بچكۆلانه)

به چوار دهوريا نه پرژينى،
 دنيا پى نه كه نينى...
 نه و گهوره بچكۆلانه،
 نه م نه غمه بهرزو جوان،

(ديوانى گۆران، ل ۱۰۳)

(بچووك - گهوره)

بوچ بچووكت گهوره ناكه ي؟
 چاوهروانى من هه تاكه ي؟

(ديوانى گۆران، ل ۳۶۶)

(برسى - تير)

به ئى بى كهس نابوت بوو،
 جار جار برسى بوو، رووت بوو،
 به لام كام تير، كام پوشته
 وينه ي نهو، نه ي فرشته،

(ديوانى گۆران، ل ۸۵)

(برسى - تير)

تا نه توانن ته پ ته پ تيرين
 سى سى برسى يه ك سى تيرين.

(ديوانى گۆران، ل ۳۷۰)

(تیبو- برسی)

ژین هەر ژینه: تیبو بی و برسیبۆق هەر بۆقه: عهمار بی و مهن

(دیوانی گۆران، ل ۴۴۶)

(کهه خۆر- زۆر خۆر)

چای عاده تیمان بوو به پینج و شهش

کهه خۆر له زۆرخۆر زیاتر نه یویست بهش!

(دیوانی گۆران، ل ۱۳۹)

(شار- لادی)

پۆل پۆل ئن و پیاو له دووری کهروبار،

سلاویک نه کهن مل نه نین بۆ شار!

نهم کۆمه لانه تیا به تی، جار جار،

جوانیکی لادی کۆله وانه لار،

(دیوانی گۆران، ل ۱۳۸)

(پیر- جوان)

ژن، پیاو، پیر، جوان، دهست، قاچ، سنگ، سهر.

پى شیل که هەرچیت دیته بهر!

(دیوانی گۆران، ل ۱۹۷)

(مات- شاد)

هەر من نیمه (مات) ی ولاتم،

نه ناو هه زارانا تاک، تاک

لیومان هه یه پى بکهنى

لای نیمه بۆ دنیای شادی

(دیوانی گۆران، ل ۲۲۲)

(دڭ تهنگ - دڭ شاد)

ئازاد نه بيم،

پاش دڭ تهنگي دڭ شاد نه بيم!

(ديواني گوران، ل ۲۸۴)

(ترس، نارام)

مادام هيڭزي زوريهي گه لم نه پشته:

درك گوته و ترس نارامه بو خواستم!

(ديواني گوران، ل ۲۷۰)

(نزيك - دوور)

خوشكان و براياني

دنيابي زور نزيك، زور دوور،

(ديواني گوران، ل ۳۳۲)

(كه م - زور)

دهريا گه وره كان هه موو شت. كه م، زور،

نه گورين نه گه ن چهرخي دائيم گور...

(ديواني گوران، ل ۴۳۸)

(كون فرئ دهن - نوي بپوشن)

كون فرئ دهن نوي بپوشن، هه تاكه ي:

كه ش و فشي دروي ناو بهرگي پيرار؟

(ديواني گوران، ل ۴۴۹)

(تازە - کۆن)

چ دەستەى تازە، چ پیرانى کۆن
 هەموو یەك بە یەك، وەك هاتوون نە پۆن
 (دیوانى گۆران، ل ٤٩٢)

٣- دژواتایی پێچەوانەیی ئە شیعەرەکانی گۆراندا:

(هاتوون - چوون)

هەتاوی نەورۆز، مانگی جۆدرەو
 زۆر هاتوون و چوون بە رۆژ و بە شەو
 (دیوانى گۆران، ل ٩)

(هات - چوو)

ئە پر هات و، ئە ناکاو چوو...
 یەك پر بە دنیا نارەزوو،
 (دیوانى گۆران، ل ٢١)

(ئەهاتم - ئەچووم)

ئە دنیای رۆوناکتا منیش گریانى بووم
 ئە ئەشى جوانا
 وینەى پە پوولە یەك ئەهاتم و ئەچووم
 بە ناو گۆلانا!
 (دیوانى گۆران، ل ٢٠٩)

(هاتوون - نە پۆن، هاتن - چوون، بین - برۆن)

چ دەستەى تازە، چ پیرانى کۆن
 هەموو یەك بە یەك، وەك هاتوون نە پۆن
 دنیا نامینى تا سەر بۆ کەسیان،
 چۆن هاتن و چوون، نە بى، بین، برۆن...
 (دیوانى گۆران، ل ٤٩٢)

(ئەھاتىم - ئەچووم)
 وئىنەي پەپوولەيەك ئەھاتىم و ئەچووم
 بەناو گولانا!
 (ديوانى گۆران، ل ۲۰۹)

(ھاتىمان - چوونمان)
 ئەھاتىمان و چوونمان سووكوانى
 بۆتەونى ھىيوا تاي دەزووكوانى
 (ديوانى گۆران، ل ۴۹۱)

(ھاتىن - چوون، بىين - بىرۇن)
 دنيا نامىينى تا سەر بۆكەسىيان
 چۆن ھاتىن و چوون، ئەبى بىين بىرۇن! ...
 (ديوانى گۆران، ل ۴۹۲)

(من كوربووم بۇ ئاغا - ئاغا باوكى كورپوو)
 تا ھىزى بزوتىن ئە ئەشما بەگورپوو،
 من كوربووم بۇ ئاغا، ئاغا باوكى كورپوو
 (ديوانى گۆران، ل ۱۹۹)

(ژىرى دىسۆز باوك بىيت - گەلىش ئەولاد بى)
 بۆلاتىك ھاونىشتىمان تىايا نازاد بى،
 ژىرى دىسۆز باوك بىيت و گەلىش ئەولاد بى!
 (ديوانى گۆران، ل ۲۱۸)

(ئەم ھەناسەيە بەخوشى بژى - خۇي ژىيان يەك ھەناسەيە)
 ئەم ھەناسەيە بەخوشى بژى
 مادام خۇي ژىيان يەك ھەناسەيە!
 (ديوانى گۆران، ل ۴۹۳)

۴- دژواتايي ناراسته يي له شيعره کاني گوراند

(لووتکه - دۆن)

له ژير ناسمانى شينا

له پان لووتکه ي به فرينا

کوردستان گه پام

دؤلا و دؤن پيوام

(ديوانى گوران، ل ۲۸)

(لووتکه - دۆن)

سهر پوشي لووتکه ي به فرى زور سپى

به دارستان رهش ناو دؤنى كپى

(ديوانى گوران، ل ۱۲۷)

(دهشت - چيا)

كه مؤتم دا ميگه لى تير له سهر سه وزه گيا

زه رده ي هه تاو نه گريته ژير رووى دهشت و چيا

(ديوانى گوران، ل ۵۱)

(زهوى - ناسمان)

كورى شوانه كه نه مەى بيست شيت بوو، دايه كيو

زه ويى داگرت به تف كردن، ناسمان به جنيو!

(ديوانى گوران، ل ۵۹)

(دهريا - كيو)

دهم ناخنراو له جنيو

وروژان له دهريا و كيو..

(ديوانى گوران، ل ۲۳۹)

(چيا - دهريا)

چيا و چيا، دهشت و دهشت، دهريا و دهريا
پيوانهم كرد به رهو باكور رووى دنيا

(ديوانى گۆران، ل ۳۰۶)

(شاخ - دهريا، بهرز - قوول، ناسمان - دهريا)

كام شاخ كه سهخت و بهرزه

بيخه وه بوومه نه رزه

كام ناسمان بى بنه

ناخى پر كه م نه شنه

يا كام دهريا زور قوولنه

بنى بىخه مه جوولنه!

(ديوانى گۆران، ل ۱۰۷)

(نه ستيره - دهريا)

شيعرى چه شنى نه ستيره بجريوتى،

روون بى، ناخى دهرياي دهروون بنوتى،

(ديوانى گۆران، ل ۱۱۴)

(نه رز - ناسمان)

نهى لاوان،

كچان، كورانى رووى نه رز!

باگوران ناسمان

كه ركات به شه پولى به رز!

(ديوانى گۆران، ل ۳۳۰-۳۳۱)

(ناسمان - زهوى (زه مين))

گايهك نه ناسمان ناوى پهروينه

گايه كيش نه نين نه ژير زه مينه

(ديوانى گۆران، ل ۴۹۳)

(زهوی - ئاسمان)

ئهو كه سهی زهوی و ئاسمانی دانا

بهشی دل داغی گرانی دانا

(دیوانی گۆران، ل ۴۹۶)

(ئهرزا - بهرزا)

پیی ناز ئهنی به سهر ئهرزا

جوانی نه به ژنیکی بهرزا!

(دیوانی گۆران، ل ۱۹۷)

(پهرز - عهرز)

بۆ ناو هه موو بروسکهی بهرز

بۆ جیی دوور دوور له سهر رووی عهرز.

(دیوانی گۆران، ل ۱۲)

(سهر - بن)

تهقه و رهقهی پارچه ناسن،

که دی و دهچی بۆ سهر و بن،

(دیوانی گۆران، ل ۲۷۲)

(شۆر - بهرز)

ئهو نیگانیو که چهی ئهو چاوه مهستانه!

شۆر مه که بۆ بهرپی، بهرز و گهش بروانه!

(دیوانی گۆران، ل ۲۶)

(پیش - پاش)

له شهش بیته کهی جووتی پیش و پاش

قسهی منائن بۆ شت جوان بی و باش

(دیوانی گۆران، ل ۵۳۶)

(پاش - پيش)

که نه ناو که پیران جلوه‌ویان گرتین،
زه‌رده‌ی نووتکه‌کان پاش و پيش نه‌خرین!

(دیوانی گۆران، ل ۱۴۷)

(خوار - ژوور)

شویینی به‌که‌ئک گشت خا پوورکه
بنچینه و بان خوار و ژوورکه!

(دیوانی گۆران، ل ۱۹۷)

(خوار - ژوور)

گریمان: نه‌ک سه‌ره‌ک، تو شای..
خیوی خوارو ژوورو کوریای
به‌لام، عهرشی ناو که لاوه
جیگای (بوو) وه، نه‌ک هیی پیاوه.

(دیوانی گۆران، ل ۲۴۴)

(خواروو - ژوور)

(گرانی) به خوارو ژووری گوئی چه‌می (قۆلگا) دا دزه لوقه‌ی نه‌کرد
نه کاتییکا کاربه‌ده‌ستان (نیپ) فیزیان نه‌فروشت

(دیوانی گۆران، ل ۵۱۰)

(سه‌ره‌وژوور - سه‌ره‌و خوار)

کا سه‌ره‌وژووره، گا سه‌ره‌و خواره،
تالی و شیرینی دنیای ریپواره!...

(دیوانی گۆران، ل ۱۲۸)

(سه‌رو - ژوور)

تا گولانه دهشت سوورنه‌کا،
پیاو ناسان سه‌رو ژوور نه‌کا،

(دیوانی گۆران، ل ۳۵۸)

(ئەملا - ئەولا)

ئەشکر بووی نابوو بۆ دەشتی لاری،
 هەر رێچکەیی سوار بوو ئەم لا و ئەولای دێ
 (دیوانی گۆران، ل ۱۴۹)

(پێیە دابنێ - پێیە بەرزۆکە)

گۆلا بە ئاهەنگی ((ئامان)) ئەرزۆکە
 پێیە دابنێ و پێیە بەرزۆکە
 (دیوانی گۆران، ل ۱۵۳)

(پاست - چەپ)

تەپ تەپ، تەپ تەپ .
 بە هەردوو دەست سێ پاست یەك چەپ
 (دیوانی گۆران، ل ۳۷۰)

(پاست - چەپ)

بە پاست و چەپا ئەگەرئ
 خاپوور ئەکا و ئەکوژئ ئەبڕئ
 (دیوانی گۆران، ل ۲۴۰)

(هه‌وراز - ئیژ)

بە هەنگاوی گۆرج و دریژ
 ئەبڕین پێگای هه‌وراز و ئیژ
 (دیوانی گۆران، ل ۳۱۱)

(پۇژھە لات - پۇژئاوا)
 پياوخۇرىك وا
 بە گۆشتى پۇئەي خۇي چەش بى
 پۇژھە لات بۇي، وەك پۇژئاوا،
 دەبۇي تىرىبى، ھى تەرکەش بى،
 ديارە ھەرگىز نە پە لامار
 وازناھىنى وەك گورگى ھار!
 (ديوانى گۆران، ل ۲۲۸)

(پۇژھە لات - پۇژئاوا)
 نامەوى بمرم
 مەمبەن بەرەو باکور
 مەمبەن بەرەو پۇژھە لات
 نامەوى بمرم
 نامەوى بمرم
 مەمبەن بەرەو پۇژئاوا
 نەم شوئىنە بە جىم مەھىلن
 بمبەن بۇ شوئىنانى تر
 (ديوانى گۆران، ل ۵۰۸)

ئە نجام

- ۱- ئە پراگماتىكدا بابەتەكانى رەوانىبىژى بەگشتى و دژواتا بەتايىبەتى دەچنە نىو بوارى زمانناسى، كەچى ئە بوارى ئەدەبىشدا بەكاردىت، ديارە نەم بەكارھىنانەش بۇ مەبەستى جوانكارىيە.
- ۲- جۆرەكانى دژواتايى جىياوازى ھەيە ئە نىوان زمانناسى و ئەدەبناسىدا، ئە بوارى زماندا برىتتىن ئە(دژواتايى بى پلە، دژواتايى پلەدار، دژواتايى پىچەوانەيى، دژواتايى ئاراستەيى)، بەلام ئە بوارى ئەدەبدا برىتتىن ئە(دژواتايى ئەرىنى، دژواتايى نەرىنى).
- ۳- شاعىر ئە شىعەرەكانىدا، زۇرتىرىن بەكارھىنانى بۇ دژواتاي پلەدار كىردووه، دواي ئەمىش دژواتاي بى پلە، ئىنجا دژواتاي پىچەوانەيى و ئاراستەيى .
- ۴- بەكارھىنانى دژواتايى ئە شىعەرەكانىدا، بۇ ئەو دەگەرپىتەو كە شاعىر شارەزايىبەكى باشى ئە بوارەكانى واتاسازى و رەوانىبىژىدا ھەبووه، بۇيە زۆر بە رەوانى و رىكوپىك ئە شىعەرەكانىدا بەكارپىنناوہ .

پهراویزهکان

- ۱- تالیب حوسین عه‌لی(د)، واتاسازی، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۱، ل ۸۸.
- ۲- نه‌وره‌حمان حاجی مارف، وشه‌ی زمانی کوردی، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۵، ل ۲۳.
- ۳- عه‌زیز گه‌ردی، په‌وانبیزی له‌ نه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی دووهم، هه‌ولێر، ۱۹۷۵، ل ۶۸.
- ۴- عه‌لانه‌ددین سه‌جادی، خوشخوانی- گوزاره‌کانی، په‌وانکاری، جوانکاری، چاپخانه‌ی زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۸۶، ل ۸۲.
- ۵- کاصد یاسر الزیدی (د)، فقه‌ اللغة العربیة، بغداد، ۱۹۸۶، ص ۱۵۲.
- ۶- سه‌لام ناوخۆش و نه‌ریمان خوشناو، زمانه‌وانی، به‌رگه‌کانی(یه‌که‌م، دووهم، سییه‌م)، ۲۰۰۹، ل ۲۱۳.
- ۷- رمضان عبدالنواب(د)، فصول فی فقه‌ العربیة، مصر، ۱۹۸۷، ص ۳۳۸.
- ۸- سه‌لام ناوخۆش و نه‌ریمان خوشناو، زمانه‌وانی، به‌رگه‌کانی(یه‌که‌م، دووهم، سییه‌م)، ۲۰۰۹، ل ۲۱۳.
- ۹- بیخاڵ عه‌بدووللا، واتاسازی وشه، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۸۹، ل ۸۲.
- ۱۰- سازان په‌زا موعین، واتا و ده‌رویه‌ر، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۲۰۰۵، ل ۲۳.
- ۱۱- سه‌لام ناوخۆش و نه‌ریمان خوشناو، زمانه‌وانی، به‌رگه‌کانی(یه‌که‌م، دووهم، سییه‌م)، ۲۰۰۹، ل ۲۱۳.
- ۱۲- احمد مختار عمر، علم‌ الدلالة، مکتبه‌ دار‌ العروبة‌ للنشر و التوزیع، الکویت، ۱۹۸۲، ص ۱۰۲.
- ۱۳- سه‌لام ناوخۆش، پوخته‌یه‌که‌ له‌ به‌ره‌ی په‌یوه‌ندییه‌ واتاییه‌کان، گۆقاری پامان، ژماره‌ ۱۲، ۲۰۰۷، ل ۱۳۷.
- ۱۴- عه‌بدووللا عه‌زیز محه‌مه‌د بابان، گۆرانی واتای وشه‌ له‌ زمانی کوردی دا، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۹۰، ل ۳۴-۳۵.
- ۱۵- تالیب حوسین عه‌لی، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۸۸.
- ۱۶- دارا حه‌مید محه‌مه‌د، په‌یوه‌ندییه‌ واتاییه‌کان له‌ زمانی کوردیدا، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی به‌غدا، ۲۰۰۶، ل ۶۲.
- ۱۷- هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۶۳.
- ۱۸- سازان په‌زا موعین، واتا و ده‌رویه‌ر، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۲۰۰۵، ل ۲۳.
- ۱۹- تالیب حوسین عه‌لی، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۸۹.
- ۲۰- عه‌بدوولواحید موشیر دزه‌یی، واتاسازی وشه‌ و رسته، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۰، ل ۱۱۹.
- ۲۱- دارا حه‌مید محه‌مه‌د، په‌یوه‌ندییه‌ واتاییه‌کان له‌ زمانی کوردیدا، نامه‌ی ماجستیر، زانکۆی به‌غدا، ۲۰۰۶، ل ۶۳.
- ۲۲- تالیب حوسین عه‌لی، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۸۹.
- ۲۳- عه‌بدوولواحید موشیر دزه‌یی، واتاسازی وشه‌ و رسته، ل ۱۲۰.
- ۲۴- تالیب حوسین عه‌لی، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۹۰.
- ۲۵- هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۲۰.
- ۲۶- عه‌زیز گه‌ردی، په‌وانبیزی له‌ نه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی دووهم، هه‌ولێر، ۱۹۷۵، ل ۷۰-۷۱.
- ۲۷- دیوانی گۆران، کۆکرده‌وه‌ و ریکه‌ستنی محه‌مه‌دی مه‌لا که‌ریم، چاپی سییه‌م، ۲۰۰۴.

سه‌رچاوه‌کان

یه‌که‌م : به‌ زمانی کوردی

۱- کتیب

- ۱- نه‌وره‌حمانی حاجی مارف، وشه‌ی زمانی کوردی، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۵.
- ۲- تالیب حوسین عه‌لی(د)، واتاسازی، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۱، ل ۸۸.
- ۳- سه‌لام ناوخۆش و نه‌ریمان خوشناو، زمانه‌وانی، به‌رگه‌کانی(یه‌که‌م، دووهم، سییه‌م)، ۲۰۰۹.
- ۴- علا‌والدین سجادی، خوشخوانی- گوزاره‌کانی، په‌وانکاری، جوانکاری، چاپخانه‌ی زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ۱۹۸۶.
- ۵- عه‌بدوولواحید موشیر دزه‌یی، واتاسازی وشه‌ و رسته، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۰.
- ۶- عه‌زیز گه‌ردی، په‌وانبیزی له‌ نه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی دووهم، هه‌ولێر، ۱۹۷۵.

- ٧- محمهد مه‌عروف فه‌تاج، زمانه‌وانی، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ١٩٩٠.
- ٨- دیوانی گۆران، کۆکردنه‌وه و ریکه‌ستنی محمدي مه‌لا که‌ریم، چاپی سییه‌م، ٢٠٠٤.
- ٢- نامه‌ی زانکۆیی:
- ٩- ناراه‌نی نه‌حمه‌د، کۆتین واتایا شیوازی بۆ هه‌ه‌ه‌ه‌ واتایا ته‌واو (گۆڤه‌را به‌هه‌دینان)، نامه‌ی ماجسته‌یرا (بلاوکراوه)، چاپی نیکی، ده‌وک، ٢٠٠٨.
- ١٠- بیخاڵ عه‌بدوئلا سه‌عید، واتاسازی وشه، نامه‌ی ناجسته‌یر، به‌شی کوردی زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ١٩٨٩.
- ١١- دارا جه‌مید محمهد، بیوه‌ندییه واتاییه‌کان له‌ زمانێ کوردیدا، نامه‌ی ماجسته‌یر، زانکۆی به‌شی کوردی زانکۆی به‌غدا، ٢٠٠٦.
- ١٢- سازان ره‌زا موه‌ین، واتاو ده‌وره‌یه‌ر، نامه‌ی ماجسته‌یر، به‌شی کوردی زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ٢٠٠٥.
- ١٣- عبدالله عه‌زیز محمهد بابان، گۆرانی واتای وشه له‌ زمانێ کوردیدا، نامه‌ی ماجسته‌یر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین، ١٩٩٠.
- ٣- گۆڤار:
- ١٤- سه‌لام ناوخۆش، پوخته‌یه‌ک له‌ باره‌ی بیوه‌ندییه واتاییه‌کان، گۆڤاری رمان، ژماره‌ (١٢٠)، ٢٠٠٧.
- دووم: به‌ زمانێ هه‌ره‌جی
- ١٥- احمد مختار عمر، علم الدلالة، مکتبه‌ دار العروبه‌ للنشر والتوزیع، الکویت، ١٩٨٢.
- ١٦- رمضان عبدالتواب (د)، فصول في فقه العربية، مصر، ١٩٨٧.
- ١٧- کاصد یاسر الزیدی (د)، فقه اللغة العربية، بغداد، ١٩٨٦.

الملخص

اللغة و ان كانت من الوسائل المهمة للتفاهم، لكنها هي ظاهرة معقدة مما يجعل اللغويين الخوض في طبيعتها لأظهار خفاياها . تدرس التضاد في جانبي الادب و اللغة، ففي جانب الادب تدرس في علم البلاغة تحت عنوان (التضاد)، وكذلك في جانب اللغة تدرس في علمي الدلالة و التداولية تحت عنوان (التضاد)، مع ذلك فاعن التضاد بالاساس موضوع من المواضيع اللغوية و ليس موضوع الادب، لذا فاننا نحاول في هذه الدراسة ان نبين هذه العلاقة . يقع البحث و بعد هذه المقدمة الوجيزة على فصولين: ففي الفصل نتحدث عن تعريف و اسباب و انواع التضاد . ففي الفصل الثاني : نحاول اظهار التضاد في ديوان شعري للشاعر الكوردي المعروف (عبدالله كوران). بعد المراجع، نعرض الملاحظ بالفتين العربية و الانكليزية.

Abstract

Antonym is studied in both sides literature and language. in literature is studied under the name of opposition and in language the title of semantics and pragmatics .The present study comprises an introduction and two chapters .In the first chapter antonym and its type in Kurdish is shown and studied under two axes .In the second chapter the process of antonym in Goran's poems is shown .In the end conclusion and references are shown.